

HØRINGSUTTALELSE OM RAPPORTEN "KVENSK – SPRÅK ELLER DIALEKT?"

Rapporten "Kvensk – språk eller dialekt?" – utarbeidet av Kenneth Hyltenstam med bistand av Tomasso Milani – ble avlevert til Kultur og kirkedepartementet 2003, er sendt til høring til blant annet Skogfoss skole i Pasvikdalen i Sør-Varanger kommune.

Skolens rektor har videresendt rapporten til "Nettverk for finsk som andrespråk", som består av finsslærerne i kommunen¹ og spurt om "nettverket" ønsker å uttale seg om rapporten. "Nettverket" har arbeidet med rapporten og kommet frem til følgende høringsuttalelse:

Rapportens valg av skriftlige og muntlige kilder

Rapporten "Kvensk – språk eller dialekt?" bygger i hovedsak på publisert materiale og informasjon som er blitt samlet inn gjennom "personlige kontakter, muntlig eller via skriftlig korrespondens, med sakkunniga som företräder Norska Kveners Förbund och Kväntunet samt sakkunniga ved Universitetet i Tromsø" (s. 1).

Slik rapporten også gjør rede for, var det stilt omkring kvenene etter 2. verdenskrig. Først på 1960 og -70-tallet begynte både akademikere og politikere å interessere seg for det kulturelle og språklige særpreg i kvenske eller finskættede miljøer. På 1980-tallet ble to viktige forbund stiftet: Norske Kveners Forbund og Nordnorsk finskforbund, som nå heter Finskforbundet i Norge. Norske Kveners Forbund representerer dem som ville identifisere seg som kvener. Også finlendere ønskes velkommen i kvenforbundet.

Ikke alle kvener, eller personer med finskspråklig bakgrunn, velger å la seg representere av Norske Kveners Forbund. Mange ønsker å identifisere seg som moderne nordmenn som er bevisst sin finske bakgrunn, men som ikke ønsker å politisere sin etnisitet. Disse slutter seg ofte til Finskforbundet i Norge, som både har finske nyinnvandrere og finskættede nordmenn, kvener, som medlemmer.

Hyltenstams rapport er ensidig i valg av sakkyndige fordi representanter som betrakter seg som finskættet og sitt språk som finsk ikke er blitt intervjuet. For eksempel er tidligere rektor Olav Beddari fra Sør-Varanger knapt nevnt i rapporten.

¹ Finsslærerne er Kaija Bækø, Bugøynes skole, Karine Emanuelsen, Skogfoss skole, Ritva Figenschou, Sandnes skole, Hilja Mäläskä Bjørnevatt skole, Elin Karikoski, Skogfoss- og Pasvik skole, Veijo Kilponen, Fossheim skole i Neiden, Sari Palm, Pasvik skole og Merja Pylväs, Hesseng- og Kirkenes skole.

Beddari var en pådriver for å få innført finsk som andrespråk i skolen og en ivrig deltaker i kvendebatten som pågikk i nordnorske media på 1990-tallet. I tillegg har han også skrevet artikler om blant annet forholdet mellom kvensk og finsk. Beddaris artikler er gitt ut i artikkelsamlingen *Fra vår grense mot Finland og Russland* (2001) på eget forlag.

I 1990 benyttet Kirke og undervisningsdepartementet Beddari som fagkonsulent i forbindelse med utarbeidelse av fagplaner for finskundervisningen i grunnskolen (M-87). Konsulentuttalelsen om Kvensk/finsk fagplan, som er datert 03.04.90, er ennå aktuell når beslutningene skal treffes.

”Nettverk for finsk som andrespråk” mener Hyltenstams rapport er ubalansert fordi den ikke presenterer arbeider av ”kvenforskere” som har andre synspunkter enn det som kommer frem i rapporten. For eksempel har historiker og forsker Teemu Ryymin, som inntil april i år har vært ansatt ved Institutt for historie ved Universitetet i Tromsø, skrevet relevante artikler om kvensk etnopolitikk.

Den finske forskeren Marjut Anttonen er riktignok nevnt i Hyltenstams rapport, men samtidig må det nevnes at Pertti Anttonens kritikk av hennes avhandling, som Hyltenstam refererer til (s. 63), ikke gir et fullstendig bilde av hennes forskning. Marjut Anttonens doktoravhandling (1999) om kvensk etnopolitikk i 1990-årene er fremdeles relevant lesning, og hun har skrevet mange artikler om emnet på norsk og engelsk.

Ved å lese Ryymins og M. Anttonens forskningsbidrag får en innblikk i motsetningene mellom enkelte representanter for finsk og kvensk, og en kan forstå hvorfor enkelte av finsk avstamning velger å ikke være medlem i den kvenske etnopolitiske organisasjonen.

Det er altså ikke slik at Norske Kveners Forbund er alle kveners talerør. Derfor kan myndighetene ikke uten videre følge Hyltenstam når han sier (s. 63): “[...] et samhälle kan bygga sine beslut och åtgärder på [...] de attityder som kommer till uttryck genom den etniskt organiserade verksamheten inom en minoritet [...].”

På denne bakgrunn mener ”Nettverk for finsk som andrespråk” at rapporten er ubalansert i valg av sakkyndige og publisert materiale om kvener eller finskættede.

Rapportens konklusjoner – gjensidig forståelighet og språkbrukeren bestemmer

Holdninger til språk og gjensidig forståelighet

Hyltenstams rapport peker på at kvensk er utsatt for ”ogynnsamma attityder [...] från finska sida inklusive från senare finska immigranter i Norge” (s. 2). Andre finske immigranter har en annen oppfatning. I Nord-Norge har mange finske nyinnvandrere følt seg velkommen, nettopp fordi den finsttalende befolkningen fikk praktisere sitt morsmål med finske nyinnvandrere selv om det kunne være ord og uttrykk de ikke alltid forstod i hverandres språk.

Når det gjelder gjensidig forståelighet har Hyltenstam følgende konklusjon (s. 61): ”Det är *möjligt* att betrakta kvenskan som eget språk mot bakgrund av storleken på svårigheter vid ömsesidig förståelighet, men dessa förståelsesvårigheter innebär inte att det är *nödvändigt* att betrakta kvenska som ett eget språk.”

Denne konklusjonen tar hensyn til at gjensidig forståelse har med holdninger til språk å gjøre, og at det til sist er språkbrukernes vilje til å forstå som er avgjørende. Hyltenstam refererer Hudson og sier (s. 17-18): “[...] ömsesidig förståelighet [...] är inte en relation mellan språkliga varieteter utan mellan människor. Det är människor som förstår – eller inte förstår – vad andra människor säger.”

”Nettverk for finsk som andrespråk” mener at det på grunnlag av gjensidig forståelighet er unødvendig å betrakte kvensk som eget språk.

Språkbrukeren selv skal bestemme

I kapittel 6 i rapporten leser vi delkonklusjon 4:

”Kvenskan kan betraktas som eget språk mot bakgrund av att kvenerna själva ger uttryck för att de oppfattar kvenska som ett eget språk. ” Videre forklarer Hyltenstam (s. 62):

Det finns kvener som inte anser att kvenskan är värd att bevara över hovud taget, och de som tycker att en satsning i stället bör göras på standardfinska, något som utöver rent praktiska mot kan förklaras av att denna varietet åtnjuter en högre status på grund av att den är just ett standardspråk.

Selv om det ikke kan benektes at finsk har vært et lavstatus språk i Norge, blant annet på grunn av fornorskningspolitikken myndighetene førte ovenfor de finske og samiske minoritetene, er ikke Hyltenstams forklaring representativ for alle holdninger som

finnes på feltet. Kvenene praktiserte ikke standardfinsk, men en nordfinsk dialekt som kalles kvensk.

Helt frem til kvendebatten som bølget i nordnorske media på 1990-tallet, var den generelle oppfatning at språket til den finsttalende minoriteten var finsk. I forskningsrapporter fra 1970- og 1980-årene fra Universitetet i Tromsø betraktes kvenenes språk som finsk. I takt med den etnopolitiske kampen har dette språksynet endret seg blant universitetsansatte og kvenaktivister.

Å betrakte språket sitt som finsk, og søke kompetanse gjennom standardfinsk, har ingenting med status å gjøre. Dette språksyn er like viktig og like mye verdt som det språksyn Hyltenstams rapport representerer.

Det er fornuftig å satse på standardfinsk fordi det er inkluderende. "Nettverk for finsk som andrespråk" mener standardfinsk tar hensyn til begge språksyn. Det å fortsatt betegne kvenenes språk som finsk, forhindrer ikke arbeidet med å verne om eller forske på kvensk språk, eller kvenske dialekter.

Finsk som sidestilt valgfag i grunnskolen

I grunnskolen er finsk som andrespråk etablert og tatt med i læreplanen fra og med 1997 (L-97). Ifølge statistikk for 2003 er det finskundervisning i 17 kommuner i Finnmark med tilsammen 814 elever og ni i Troms med tilsammen 242 elever. Fagplanen ivaretar kvensk språk og kultur ved å knytte det lokale til undervisningen, og den utelukker heller ikke bruk av finske dialekter i undervisningen.

I vår tid er det nyttig og verdifullt å satse på finsk, nabolandets språk, både for å kommunisere med finner, lese finsk skjønnlitteratur på originalspråket, for utdanning i Finland, for næringsvirksomhet, f.eks. turisme. I tillegg til praktisk nytte av å beherske finsk språk, er finskfaget også identitetsskapende.

Leder for utdanningsavdelingen hos fylkesmannen i Finnmark, Trygg Jakola, sier i et intervju i den kvensk/finske avisen *Ruijan Kaiku* (30.04.04) at det er to hovedårsaker til at foreldrene velger finsk for barna sine: "Den ene er historie og identitet og den andre er mulighet til å ha kontakt med Finland. Særlig i Øst-Finnmark hvor det er kort vei til Finland." Nokia-effekten nevnes også i intervjuet, noe som viser at finsk næringsliv har betydning når foreldrene velger finsk for barna sine.

Da finskopplæringen begynte i 1997, kom mange finsklærere fra Finland. Etter hvert ønsker flere norske lærere å videreutdanne seg og studere finsk. Til høsten

planlegges finsk på grunnfagsnivå på Kirkenes kompetansesenter i samarbeid med Høgskolen i Finnmark i Alta. Interessen er stor og mange ønsker å bruke sin kompetanse i finsk i skolen.

I Sør-Varanger er det tale om at kommunen skal satse på samisk, russisk og finsk i grunnskolen istedetfor fransk og tysk når det blir pålagt å lære andre obligatoriske språk enn engelsk, nettopp fordi Russland og Finland er våre naboland.

Finsk som andrespråk må fortsatt ha sin plass i grunnskolen. I og med at L-97 legger stor vekt på lokalkunnskap både språklig og kulturelt, mener "Nettverk for finsk som andrespråk" at det kvenske ivaretas på en god måte.

Avslutning

Hyltenstams rapport er skrevet for at myndighetene skal kunne konkludere om kvensk er et språk. Hyltenstams rapport gir ikke denne informasjonen. "Nettverket for finsk som andrespråk" mener myndighetene bør ha et bredest mulig informasjonsgrunnlag for å kunne treffe en beslutning som skal tjene hele den nasjonale minoriteten med finskspråklig bakgrunn.

I det kvenske miljøet er det ulike syn på hva som er kvenenes språk. Aktivistene kaller den finske dialekten i Nord-Norge for kvensk, andre betrakter språket sitt som finsk. "Nettverk for finsk som andrespråk" mener språket er finsk, og at fagplanen (L-97) ivaretar begge språksyn.

Før beslutningene treffes bør det utredes hvilke konsekvenser en omdefinisjon vil få for finskundervisningen. Vil faget finsk som andrespråk fortsatt eksistere? Før en fagplan eventuelt endres, må det tas stilling til den praktiske nytten av å lære seg kvensk. Hvem behersker dette språket? I hvilke domener praktiseres kvensk? Hvem vil velge kvensk for sine barn og hvem skal undervise i kvensk? Ønsker nåværende finsklærere å videreutdanne seg for å undervise i kvensk?

Skogfoss, 9. juni 2004

for Nettverk for finsk som andrespråk

Elin Vanja Karikoski

Elin Vanja Karikoski